

Bożena Szewczuł

"Kanoniczna struktura Wspólnot Zakonnych Świętego Brata Alberta. Studium historyczno-prawne", Bogdan Węgrzyn, Kraków 1999 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 44/3-4, 253-257

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

tłumaczonych tekstów, ale tylko streszczenie. Byłaby po prostu większa korzyść. Oczywiście można usprawiedliwić Redaktorów, bo przecież to jeszcze by zwiększyło i tak bardzo obszerne dzieło.

Należy w tym miejscu podkreślić i docenić ogromną pracę Redaktorów (p. dr Elżbiety Szczot i ks. prof. dr hab. Antoniego Dębińskiego) na kilku płaszczyznach. Najpierw przy zaproszeniu tak szacownego gremium do włączenia się w dzieło, opracowania zasad i jednolitości technicznej, potem praca przy zbieraniu artykułów i kompozycji księgi jubileuszowej. Jest to publikacja na wysokim poziomie edytorskim. Naturalną konsekwencją tak złożonego dzieła jest przyjęcie jakiegoś układu, który z kolei ma też plusy i minusy. Propozycja ułożenia artykułów z prawa kanonicznego przez autora recenzji jest przykładem przyjęcia innego możliwego rozwiązania. Niewątpliwy wkład Redaktorów w prezentowaną publikację i Jubileusz Prof. W.B. Zuberta nie kończy się na tym. Byli oni również organizatorami Międzynarodowej Konferencji w dniu 11 maja 2000 r. w czasie której wygłoszono referaty i wręczono Jubileuszową Księgę. Całość tego wydarzenia została z kolei udokumentowana książką pt. *Ex plenitudine cordis*, pod red. p. E. Szczot, która zasługuje – jak się wydaje – na oddzielną recenzję. Przywołane książki i laudacja są nie tylko wyrazem wdzięczności (a jest ona pamięcią serca i cnotą tak współcześnie poszukiwaną), uznania wielkości, szacunku i przywiązania do Ojca Profesora, ale także dają świadectwo istnienia i potrzeby niepowtarzalnej więzi w nauce Mistrz – uczeń.

Wydaje się to wystarczające, aby zachęcić do sięgnięcia po tę publikację tak cenną w wielu punktów widzenia. Czytelnik ma także możliwość porównania śmiałości stawianych tez i formułowanych wniosków przez polskich i zagranicznych kanonistów. Lektura publikacji daje w tym względzie wiele do myślenia. Oczywiście nie brak także i w artykułach polskich kanonistów inspirujących i odważnych myśli, ale są one nieliczne. Natomiast zwykle artykuły pisarzy zagranicznych bywają kontrowersyjne, lecz zawsze stymulują dyskusję, są początkiem nowych i gruntowniejszych argumentacji. Książka jest też w pewnym sensie zachętą do uprawiania kanonistyki bardziej dociekliwej i prowokującej.

ks. Henryk Stawniak SDB

**KS. BOGDAN WĘGRZYŃ, KANONICZNA STRUKTURA WSPÓLNOT
ZAKONNYCH ŚWIĘTEGO BRATA ALBERTA.
STUDIUM HISTORYCZNO-PRAWNE, KRAKÓW 1999, ss. 229.**

Recenzowana publikacja jest dysertacją doktorską napisaną na Wydziale Teologicznym Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie pod kierunkiem ks. prof.

dra hab. Jana Dudziaka. Jej recenzentami byli ks. prof. dr hab. Julian Kałowski (UKSW) oraz ks. prof. dr hab. Józef Krzywda (PAT).

Motywy skłaniającym Autora, kapłana diecezji tarnowskiej, do podjęcia tematyki albertyńskiej w ramach rozprawy doktorskiej jest jego wieloletnia fascynacja osobą św. Brata Alberta Chmielowskiego (1845-1916) i założonymi przez niego zgromadzeniami – o czym dowiadujemy się ze *Wstępu* do publikacji. Książd B. Węgrzyn w jednym opracowaniu ujmuje dwie odrębne albertyńskie wspólnoty zakonne – męską i żeńską – gdyż na ich ideową całość wpływa osoba założyciela, tożsamość realizowanego charyzmatu, wspólne początki, kierownictwo św. Brata Alberta oraz analogiczna organizacja wewnętrzna i system zarządzania.

Prezentowana książka składa się z czterech rozdziałów poprzedzonych *Spisem treści* (s. 5-6), *Wykazem skrótów* (s. 7-8), *Bibliografią* (s. 9-18) i *Wstępem* (s. 19-24). Całość zamyka krótkie *Zakończenie* (s. 227-229).

W pierwszym rozdziale zatytułowanym *Sytuacja prawna wspólnot zakonnych na przełomie XIX i XX wieku*, zostało ukazane ówczesne prawodawstwo kościelne dotyczące zgromadzeń zakonnych, czyli instytutów o ślubach prostych, do których należą również zgromadzenia założone przez św. Br. Alberta. Autor zatrzymuje się dłużej nad dwoma dokumentami istotnymi dla podjętej problematyki tj. Konstytucją Apostolską Leona XIII *Conditae a Christo* z 8 XII 1900 roku oraz wydanymi rok później *Normami, według których zwykła postępować Kongregacja Biskupów i Zakonników przy zatwierdzaniu nowych zgromadzeń o ślubach prostych*. Konstytucja Leona XIII przyznawała biskupom prawo zakładania nowych instytutów o ślubach prostych (bez obowiązku konsultowania się ze Stolicą Apostolską) oraz zaliczała je do kanonicznego stanu doskonałości, jak wówczas określano stan zakonny. Dokument ten w sprawach zasadniczych zrównywał nowe wspólnoty o ślubach prostych z zakonami ścisłymi. *Normy* natomiast zawierały szereg praktycznych wskazań dotyczących konstytucji nowo powstających zgromadzeń. Na tak zarysowanym tle nakreślony został obraz życia zakonnego w Polsce znajdującej się wówczas pod zaborami. Autor dużo miejsca poświęca kasacji zakonów dokonywanej przez władze zaborcze (rosyjskie, pruskie i austriackie), zauważając analogie do mających miejsce w tym samym czasie prób likwidacji życia zakonnego w Europie Zachodniej. W dalszej kolejności ukazano powstawanie na ziemiach polskich nowych zgromadzeń odpowiadających pod względem celu oraz typu działalności nowym potrzebom w kraju.

Drugi rozdział ukazuje powstawanie zakonnych wspólnot albertyńskich. Na wstępie czytelnik zapoznaje się z obszerną biografią założyciela, św. Brata Alberta Chmielowskiego, oraz współzałożycielki wspólnoty żeńskiej – bł. Bernardyny Jabłońskiej. Pozwala to czytelnikowi lepiej wnikać w istotę charyzmatu dzieł prowadzonych przez zgromadzenia albertyńskie. Następnie zostały ukazane okolicz-

ności założenia wspólnot Braci Albertynów Posługujących Ubogim oraz Sióstr Albertynek Posługujących Ubogim. Ważną przyczyną powstania zgromadzeń albertyńskich była – jak wynika z badań Autora – sytuacja społeczno-polityczna w Galicji. Po upadku powstania styczniowego zrezygnowano z walki zbrojnej na rzecz pozytywistycznej pracy od podstaw oraz odrodzenia moralnego narodu. Nowo powstające zgromadzenia włączyły się w nurt tych działań. „Nędza galicyjska”, której sprzyjały przeludnienie wsi i brak przemysłu wpłynęła na charakter działalności obu zgromadzeń, które roztoczyły opiekę nad ludźmi ubogimi i bezdomnymi. Członkowie wspólnot św. Brata Alberta pragnęli bezgranicznie oddać się Bogu przez posługiwanie najbardziej upośledzonym, opuszczonym, biednym i wzgardzonym oraz radykalne umiłowanie ubóstwa. Autor przedstawia rozliczne trudności, z jakimi borykał się założyciel, podejmując posługę ubogim.

Trzeci, najbardziej obszerny rozdział, zatytułowany *Wewnętrzny ustrój albertyńskich wspólnot zakonnych* ukazuje początki działalności zgromadzeń założonych przez Br. Alberta oraz ich długą drogę do uzyskania kanonicznej aprobaty po śmierci założyciela. Na tle ogólnych przepisów obowiązujących przy erekcji instytutów zakonnych o ślubach prostych przedstawiono starania obu wspólnot o uzyskanie formalnego dekretu erygującego je jako zgromadzenia zakonne o ślubach prostych. Autor podkreśla, że od rozpoczęcia działalności do otrzymania dekretu erekcyjnego w przypadku wspólnoty żeńskiej upłynęło 35 lat, zaś wspólnoty męskiej – 40. W dalszej części rozdziału zaprezentowano normy prawa własnego obu instytutów od początku ich istnienia aż do chwili obecnej, zawarte w pierwotnej regule, konstytucjach oraz regulaminie dziennym. Przedstawiony został również system wewnętrznego zarządzania całym zgromadzeniem, prowincją oraz poszczególnymi domami. Autor analizuje prawo własne zgromadzeń albertyńskich podkreślając, że jego normy – szczególnie te zawarte w konstytucjach – ukazują w pełni charyzmat instytutów, zapewniają jego trwałość i niezmiennność oraz gwarantują realizację charyzmatu zgodnie z zamiarem założyciela.

Czwarty rozdział przedstawia charyzmat opieki nad ubogimi i potrzebującymi, właściwy dla albertyńskich wspólnot zakonnych. Autor wprowadza na wstępie ogólne teologiczne pojęcie charyzmatu, wychodząc od listów św. Pawła Apostoła. Następnie nawiązuje do papieskiego nauczania o charyzmatach oraz soborowej i posoborowej teologii życia zakonnego, aby w końcu sformułować własną definicję charyzmatu jako „daru nadprzyrodzonego, którego Chrystus uwielbiony udziela wiernym przez Ducha Świętego w celu wypełnienia określonej służby we wspólnocie Ludu Bożego” (s. 183). W dalszej części rozdziału ukazane zostały franciszkańskie korzenie charyzmatu św. Br. Alberta Chmielowskiego, związane z ewangelicznym ubóstwem św. „Biedaczyny z Asyżu”, oraz oryginalność myśli założyciela obu instytutów posługujących ubogim. Autor dużo miejsca poświęca specyfice

charyzmatu św. Br. Alberta, wyrażającej się w heroicznej postudze na rzecz najuboższych i opuszczoonych. Przywdziewając z miłości do Boga skromny habit zakonnik, Adam Chmielowski stał się Bratem Albertem – bratem najbiedniejszych, a nawet jednym z nich, mieszkając z nimi pod wspólnym dachem i gorliwie wypełniając słowa Pisma Świętego: „dzielić swój chleb z głodnymi, wprowadzać w dom biednych tułaczy, nagiego, którego ujrysz, przyodziać, nie odwrócić się od współziomków” (Iz 58, 7). W końcowej części rozdziału Autor omawia realizację charyzmatu przez duchowych spadkobierców św. Br. Alberta, ukazując działalność obu zgromadzeń po śmierci założyciela. Przedstawia ich aktualny stan liczebny, zestawienie członków według pełnionych funkcji i wykształcenia, a także wymienia prowadzone obecnie placówki. Z przeprowadzonych przez siebie badań ks. B. Węgrzyn wyciąga wniosek o wierności siostr oraz braci zamysłowi założyciela, o czym świadczy prowadzona z niesłabnącą energią działalność właściwa charyzmatowi albertyńskiemu.

Reasumując trzeba stwierdzić, że prezentowana publikacja ks. B. Węgrzyna zasługuje na szczególną uwagę z tego względu, że Autor zajął się trudnym i nieczęsto podejmowanym problemem ustalenia sytuacji prawnej dwóch instytutów o ślubach prostych, powstałych na przełomie XIX i XX wieku. Należy zauważyć, iż w okresie tym w Kościele, zarówno w Polsce jak i za granicą, powstawały liczne wspólnoty naśladowujące sposób życia zakonów, chociaż od czasów Piusa V (1566-1572) obowiązywał zakaz powoływania ich do istnienia. Członkowie nowych wspólnot w odróżnieniu od członków dawnych zakonów nie składali ślubów uroczystych, lecz tzw. śluby proste, nie zobowiązywali się więc do zachowania ścisłej klauzury papieskiej. Dzięki temu mogli bez przeszkód oddawać się działalności apostołskiej, jakiej w XIX wieku potrzebowało społeczeństwo i Kościół, a więc edukacji, opiece nad chorymi, ubogimi, pannami chcącymi popełnić *procuracionem abortus*, upośledzonymi psychicznie etc. Wspólnoty te, chcąc uzyskać pewność, że ich sposób życia jest zgodny z nauczaniem Kościoła, a konstytucje zawierają normy służące osiągnięciu doskonałości chrześcijańskiej zabiegały o zatwierdzenie ich sposobu życia przez Stolicę Apostolską i zaliczenie ich do stanu zakonnego. Poza tym nowe zgromadzenia dzięki zatwierdzeniu papieskiemu pragnęły uzyskać stałość w Kościele i obszerniejszą autonomię. Jednak w tym czasie praktyka zatwierdzania nowych kongregacji dopiero się tworzyła i instytuty istniejące *de facto* od wielu lat otrzymywały stopniowo, po długich staraniach formalne dekrety erekcyjne. Chociaż prawo kanoniczne wciąż uznawało za zakonników tylko członków zakonów o ślubach uroczystych, zachowujących klauzurę papieską, Stolica Apostolska zaczęła aprobować również zgromadzenia zakonne o ślubach prostych.

W polskiej literaturze kanonistycznej rzadko pojawiają się publikacje omawiające powyższą problematykę. Stąd z radością trzeba przyjąć recenzowaną pozycję,

która na przykładzie zgromadzeń albertyńskich przedstawia sytuację prawną wspólnot zakonnych na przełomie XIX i XX wieku oraz ukazuje długi proces ewolucji norm prawnych w tej dziedzinie.

Dobrze się stało, że omawiana praca ukazała się tuż przed setną rocznicą wydania Konstytucji Apostolskiej Leona XIII *Conditae a Christo* oraz *Norm, według których zwykła postępować Kongregacja Biskupów i Zakonników przy zatwierdzaniu nowych zgromadzeń o ślubach prostych*. Jest to okazją do przypomnienia polskiemu czytelnikowi doniosłego znaczenia obu dokumentów dla instytutów o ślubach prostych.

Nie można też pominąć faktu aktualności podjętej przez Autora tematyki. Również obecnie postępujące zubożenie polskiego społeczeństwa i będące jego konsekwencją cierpienia, dotykają znacznej części narodu, co z kolei ujawnia potrzebę podejmowania służby najuboższym. Publikacja ks. B. Węgrzyną przybliża specyfikę i działalność dwóch polskich zgromadzeń służących ubogim, a trzeba zauważyć, że zgromadzeń o podobnym celu istnieje w Kościele więcej – należy do nich np. instytut założony w XVII w. przez św. Wincentego a Paulo oraz w XX w. przez matkę Teresę z Kalkuty. Prezentowana publikacja przyczynia się więc do ukazania wkładu polskich instytutów zakonnych w dzieło posługi ubogim na przestrzeni ostatnich stu lat, a tym samym potwierdza, że charyzmat św. Br. Alberta Chmielowskiego nie stracił na aktualności i jest dziełem na wskroś aktualnym i ważnym.

Konkludując należy podkreślić, iż praca ks. Bogdana Węgrzyną stanowi pierwszą naukową próbę opisu kanonicznej struktury obu instytutów zakonnych założonych przez św. Brata Alberta Chmielowskiego i może być inspiracją dla kolejnych opracowań nawiązujących do tej problematyki.

Bożena Szewczul

**GRZEGORZ KADZIOCH, IL MINISTRO DEL SACRAMENTO
DEL MATRIMONIO NELLA TRADIZIONE E NEL DIRITTO CANONICO
LATINO E ORIENTALE, ROMA 1977, ss. 274.**

Problematyka małżeńska zajmuje dzisiaj poczesne miejsce zarówno we współczesnej myśli teologicznej, jak i kanonistycznej. Niezwykle ciekawa kwestia należąca do tej dziedziny wiąże się z osobą szafarza małżeństwa w Kościele. Istnieją bowiem dwie odrębne tradycje, według których szafarzami tegoż sakramentu są sami małżonkowie (w obrządku łacińskim), lub też prezbiter i biskup (obrzędki wschodnie). Szafarz sakramentu małżeństwa w tradycji i prawie kanonicznym łacińskim oraz wschodnim stał się przedmiotem badań, zawartych w książce napisanej